

Bożenna Wójcik

Raport

nt. zmian w tworzeniu sieci Natura 2000 w Polsce oraz nt. istotnych wydarzeń związanych z funkcjonowaniem sieci w Polsce w okresie od marca 2011 r. do marca 2012 r.

Wstęp

- I. Stan sieci Natura 2000 w Polsce i w Europie w pierwszym kwartale 2011 r.
– gdy zakończono prace nad poprzednim raportem
- II. Zasadnicze wydarzenia i decyzje związane z budowaniem sieci Natura 2000 w Polsce i UE w okresie ostatniego roku (od III 2011 r. do III 2012 r.) i stan sieci Natura 2000 na początku 2012 r.
- III. Przewidywany dalszy ciąg zdarzeń związanych z budową sieci Natura 2000 w Polsce i w Unii Europejskiej
- IV. Funkcjonowanie sieci Natura 2000 w Polsce – różne inicjatywy i projekty
- V. Instytucje odpowiedzialne za obszary Natura 2000 w Polsce
- VI. Materiały wykorzystane do przygotowania raportu
- VII. Wykaz przydatnych źródeł informacji o Naturze 2000

Wstęp

Niniejszy raport (już trzeci z kolei), tak jak i poprzedni¹ został przygotowany w ramach projektu „Szerokie wody Natury 2000” realizowanego w latach 2010-2012 przez Instytut na rzecz Ekorozwoju (InE) dzięki wsparciu finansowemu z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Podstawowym jego celem jest zebranie i przedstawienie zmian, jakie zaszły w sprawach związanych z wdrażaniem Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 w Polsce od momentu przygotowania poprzedniego raportu (I kwartał 2011 r.), na podstawie którego dokonywano aktualizacji i uzupełniania treści portalu „Natura 2000 a turystyka” (<http://natura2000.org.pl>) w ciągu 2011 r.

¹ „Raport nt. zmian w tworzeniu sieci Natura 2000 w Polsce w latach 2009-2011” – raport autorstwa Bożenny Wójcik przygotowany w marcu 2011 r., dostępny jest (tak jak i ten za okres 2007-2009) na portalu „Natura 2000 a turystyka” w dziale „Publikacje”.

Niniejszy raport – poza udokumentowaniem zachodzących zmian i rejestracją istotnych wydarzeń związanych z wdrażaniem sieci Natura 2000 w Polsce – miał wykazać, czy występuje konieczność dokonania kolejnych aktualizacji treści portalu. Ponieważ aktualizacja zasobów portalu jest konieczna, by mógł on stale pełnić swe funkcje edukacyjne i informacyjne (a zmiany w zakresie tworzenia sieci Natura 2000 zachodzą nieustannie), to w ramach prac przygotowawczych do przygotowania niniejszego raportu na bieżąco starano się wykorzystywać wyniki prowadzonego monitoringu i dokonywano niezbędnych korekt w treściach portalu, a także przygotowywano komunikaty o najważniejszych wydarzeniach do umieszczenia na portalu w dziale aktualności.

Ponadto celem raportu jest dostarczenie aktualnych zbiorczych informacji o stanie wdrażania sieci Natura 2000 w Polsce oraz o dostępnych źródłach informacji nt. sieci, zarządzania nią i gospodarowania w jej ramach czytelnikom portalu zainteresowanym tym zagadnieniem.

I. Stan sieci Natura 2000 w Polsce i w Europie w pierwszym kwartale 2011 r. – gdy zakończono prace nad poprzednim raportem

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 tworzona była w Unii Europejskiej od 1992 r., tj. od momentu przyjęcia dyrektywy „siedliskowej”² i, jak początkowo zakładano, miała być utworzona (w krajach „starej” UE) do 2000 r. – stąd jej nazwa. Istotnym aktem dla tworzenia sieci jest też dyrektywa „ptasia”³ z 1979 r., gdyż powoływane na jej podstawie ostoje „ptasie” zostały włączone do systemu Natura 2000 jako odrębny typ obszarów Natura 2000. Wszystkie nowe kraje członkowskie UE miały obowiązek przygotować propozycje sieci na swoich terytoriach do dnia akcesji, czyli do 1 maja 2004 r. w przypadku dziesięciu państw, wśród których była Polska, lub do 1 stycznia 2007 r. – w przypadku Bułgarii i Rumunii, które wtedy dopiero wstępowały do UE. Ani jedno z tych państw nie „zmieściło się” w czasie, by przedstawić w pełni kompletne listy obszarów i w związku z tym proces tworzenia sieci znacznie się przedłużył. Przyjmuje się, że w generalnym zarysie proces ten został zakończony dopiero na początku 2011 r. Ponieważ propozycje wielu państw (zarówno „starej” UE, jak i „nowych”) oceniane były wcześniej bardzo krytycznie przez Komisję Europejską, w niektórych przypadkach w rozstrzyganie sporów w tym zakresie pomiędzy Komisją a rządami krajów członkowskich włączany był więc Europejski Trybunał Sprawiedliwości, co mobilizowało kraje do znaczącego postępu w wyznaczaniu obszarów Natura 2000.

W końcu I kwartału 2011 r. oficjalnie zatwierdzone były w Polsce 144 obszary „ptasie”, siedem z nich miało jednocześnie status obszarów „siedliskowych”. Wynikało to z rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków, opublikowanego w dniu 4 lutego 2011 r. Wśród obszarów „ptasich” mamy trzy obszary morskie, obejmujące nie tylko przybrzeżne wody Bałtyku, ale i dalsze fragmenty Morza Bałtyckiego w obrębie polskiej jurysdykcji, tj. wody tzw. Ławicy Słupskiej.

Na początku 2011 r. w Polsce mieliśmy też 823 oficjalnie zatwierdzone obszary „siedliskowe”, czyli obszary o Znaczeniu Wspólnotowym lub Siedliska o Znaczeniu Wspólnotowym (różne nazwy są stosowane obecnie w materiałach Komisji w języku polskim, ta druga jednak sporadycznie) – 778 z nich to obszary z regionu biogeograficznego kontynentalnego a 45 z regionu biogeograficznego

² Dyrektywa Rady z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (92/43/EWG), zwana często dyrektywą „siedliskową” lub „habitatową”.

³ Dyrektywa Rady z dnia 2 kwietnia 1979 r. o ochronie dzikiego ptactwa (79/409/EWG), zwana często dyrektywą „ptasią” (wersja skonsolidowana dyrektywy z 30 listopada 2009 r. – 2009/147/WE).

alpejskiego. Siedem z tych obszarów miało jednocześnie status obszarów „ptasich”⁴. Było to wynikiem rozszerzenia sieci Natura 2000 w całej Unii Europejskiej o nowe obszary „siedliskowe”, którego Komisja Europejska dokonała poprzez decyzję ogłoszoną 10 stycznia 2011 r. Decyzja ta dotyczyła sześciu z dziewięciu lądowych⁵ regionów biogeograficznych UE, w tym obszarów kontynentalnego i alpejskiego, w obrębie których wyznacza się obszary Natura 2000 w Polsce. Dwa obszary siedliskowe mają charakter obszarów morskich, ich zasięg w całości lub w części pokrywa się z zasięgiem obszarów „ptasich”.

Ponadto na początku 2011 r. istniały jeszcze w Polsce liczne obszary cenne przyrodniczo z kategorii obszarów „siedliskowych”, które nie uzyskały do tego czasu oficjalnego statusu – to obszary proponowane w maju 2010 r. przez przyrodników w ramach *Shadow Lists* 2010 (ostatniej tzw. listy cieni). W ramach tej listy organizacje zaproponowały 33 nowe obszary i powiększenie 22 obszarów już wcześniej zatwierdzonych. W 2010 r. i na początku 2011 r. były one nadal rozważane przez zespoły ekspertów rządowych i konsultowane przez Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska pod kątem włączenia ich na listy oficjalne, ale procesy te nie zakończyły się wysyłką do Komisji Europejskiej listy nowych oficjalnie proponowanych obszarów.

Z informacji przygotowanej przez Dyrektoriat Środowiska Komisji Europejskiej i upowszechnianej wiosną 2011 r. wynika, że w styczniu 2011 r. procent pokrycia Polski obszarami Natura 2000 był wyższy niż średnia dla UE – 19,9% w Polsce, wobec ok. 17% średnio w UE (najbardziej pokryte Naturą 2000 kraje to Słowenia i Bułgaria). Udział lasów w polskiej Naturze 2000 jest podobny jak w większości innych krajów Unii Europejskiej. 22% powierzchni Morza Bałtyckiego będącego w jurysdykcji polskiej włączone zostało do sieci (plasuje nas to na 3 miejscu po Niemczech i Belgii).

Kiedy kończono poprzedni raport nie było możliwe podanie liczby obszarów Natura 2000, jakie na obszarze całej Unii Europejskiej istniały w końcu I kwartału 2011 r. – Komisja nie podawała jeszcze wtedy zbiorczych danych w tym zakresie. Podane wówczas w raporcie dane odzwierciedlały stan z maja 2010 r. w zakresie obszarów „ptasich” (wg Barometru Natury 2000 z grudnia 2010 r.) oraz stan ze stycznia 2011 r. co do obszarów „siedliskowych” – te ostatnie dane podano wg komunikatu Komisji Europejskiej o jej Decyzji z 10 stycznia 2011 r. Podane wówczas liczby to: 5 315 obszarów „ptasich”, w tym 700 obszarów morskich oraz 23 268 obszarów „siedliskowych”, a w tym 1 429 obszarów morskich. Jak się okazało, dane te zostały przez Komisję Europejską skorygowane i wg Barometru Natury 2000 z czerwca 2011 r. stan sieci Natura 2000 przedstawiał się w UE w styczniu 2011 r. następująco: 5 347 obszarów „ptasich”, a w tym 566 obszarów morskich oraz 22 594 obszarów „siedliskowych”, w tym 1 247 obszarów morskich. Łączna liczba obszarów Natura 2000 wg ww. Barometru wynosiła zaś w styczniu 2011 r. 26 106⁶. Obszary Natura 2000 obejmowały 17,5 % powierzchni lądowej UE (zajmują 751 150 km² na lądzie), ponadto 198 760 km² mórz okalających kraje członkowskie UE włączonych zostało do sieci Natura 2000.

Co istotne, Barometr Natury 2000 z czerwca 2011 r. przedstawiający stan sieci Natura 2000 w UE w styczniu 2011 r. po raz pierwszy nie zawierał ocen Komisji Europejskiej co do kompletności wyznaczenia sieci w poszczególnych krajach członkowskich. Należy stąd wysnuć wniosek, że Komisja uznała, iż stan sieci ze stycznia 2011 r. odzwierciedla w dużej mierze kompletne wyznaczenie obszarów Natura 2000 na obszarze Unii, a więc zasadniczy kształt sieci nie będzie się już w znaczący sposób zmieniał.

⁴ Nie można więc sumy obszarów „siedliskowych” i „ptasich” traktować jako łącznej sumy obszarów Natura 2000 w Polsce – te siedem obszarów liczone by było podwójnie.

⁵ Na obszarze UE wyróżnia się też regiony biogeograficzne morskie – są to poszczególne zbiorniki morskie – Polski dotyczy region biogeograficzny Bałtyku (MBAL).

⁶ Tak jak w przypadku Polski łączna liczba obszarów Natura 2000 na terenie UE jest mniejsza niż suma obszarów „ptasich” i „siedliskowych”, gdyż wiele tych obszarów pokrywa się w całości lub częściowo.

W celu podsumowania prowadzonego monitoringu na temat rozwoju sieci Natura 2000 przedstawiono poniżej zestawienie obrazujące zmiany, jakie zachodziły w Polsce i na obszarze Unii co do ilości obszarów Natura 2000, które były przedstawiane w kolejnych trzech raportach⁷ nt. zmian w tworzeniu sieci Natura 2000 przygotowanych w Instytucie na rzecz Ekorozwoju. Pokazuje ono wyraźnie, że gdy Polska wstępowała do Unii Europejskiej, zasadnicza część sieci Natura 2000 w tzw. „starych” państwach unijnych była już zbudowana, choć oceny Komisji Europejskiej co do kompletności propozycji poszczególnych państw (nt. ilości obszarów, jak i materiałów dokumentacyjnych na ich temat) były wtedy jeszcze mocno krytyczne.

Zestawienie zmian co do ilości oficjalnie zatwierdzonych obszarów Natura 2000 w Polsce i w Unii Europejskiej w latach 2004-2012

	Liczba obszarów „ptasich”	Liczba obszarów „siedliskowych”
Polska		
Maj 2004 r.	72	184
Wrzesień 2007 r.	124	364
Marzec 2009 r.	141	364
Marzec 2011 r.	144	823
Marzec 2012 r.	144	823
Unia Europejska		
Październik 2003 r.	3 200	15 557
Czerwiec 2005 r.	4 002	20 587
Czerwiec 2007 r.	4 830	21 474
Marzec 2009 r.	5 147	21 633
Marzec 2011 r.	5 347	22 594
Marzec 2012 r.	5 347 (?)	22 760

II. Zasadnicze wydarzenia i decyzje związane z budowaniem sieci Natura 2000 w Polsce i UE w okresie ostatniego roku (od III 2011 r. do III 2012 r.) i stan sieci Natura 2000 na początku 2012 r.

Dużej wagi wydarzeniem wiążącym się z siecią Natura 2000 na obszarze Unii Europejskiej było ogłoszenie przez Komisję Europejską 3 maja 2011 r. nowej Unijnej Strategii ochrony różnorodności biologicznej, która wyznacza kierunki działania na najbliższe dziesięć lat, czyli do roku 2020 i dalej aż do 2050 r. Strategia została przyjęta przez Radę Unii Europejskiej (ds. środowiska) w czerwcu 2011 r. w niezmienionym brzmieniu. Cele pierwszy (Pełne wdrożenie dyrektyw ptasiej i siedliskowej) i trzeci (Zapewnienie zrównoważonego rozwoju rolnictwa i leśnictwa) nowej strategii odnoszą się bezpośrednio do kwestii Natury 2000, a przede wszystkim do zapewnienia efektywnego zarządzania ponad 26 tysiącami obszarów w ramach sieci Natura 2000, mającymi przynieść korzyści zarówno dla przyrody, jak i dla ludzi żyjących na tych obszarach oraz mającymi znacząco przyczynić się do zintegrowania polityki w zakresie ochrony różnorodności biologicznej z innymi głównymi unijnymi politykami sektorowymi. Będzie to jednak możliwe tylko wówczas, gdy będą zapewnione na to wystarczające środki finansowe. Dlatego też w dyskusji nad nowym wieloletnim planem finansowym UE, który określi priorytety wśród unijnych wydatków po 2013 roku, a więc na lata 2014-2020, zapisy tej Strategii muszą być mocno brane pod uwagę.

⁷ Z uwzględnieniem zmian co do liczby obszarów przedstawionych w Barometrze Natury 2000 w sierpniu 2011 r.

Rada Unii Europejskiej w ramach swych konkluzji przyjętych 19 grudnia 2011 r. na zakończenie polskiej Prezydencji (18862/11) odniosła się ponownie do nowej Unijnej Strategii ochrony różnorodności biologicznej do 2020 r. Konkluzje te stanowiły podsumowanie prac prowadzonych w Unii przez Polskę w ramach Prezydencji, którą nasz kraj sprawował w II połowie 2011 r. Konkluzje odnosiły się do wdrażania Strategii i skupiały się na konkretnych środkach niezbędnych do osiągnięcia jej zasadniczych celów. Konkluzje odnosiły się też do prowadzonych negocjacji dotyczących wieloletnich ram finansowych na lata 2014–2020 oraz do konsultowanych reform polityk unijnych bardzo istotnych z punktu widzenia osiągnięcia do 2020 roku podstawowego celu UE w dziedzinie różnorodności biologicznej, a więc wspólnej polityki rolnej, wspólnej polityki rybołówstwa i polityki spójności. Nie przesądzając o wynikach tych negocjacji, większość przedstawicieli państw członkowskich podkreślała jednak potrzebę włączenia kwestii różnorodności biologicznej do wszystkich polityk sektorowych, bo tylko to da szansę na odwrócenie obecnej tendencji utraty różnorodności biologicznej i degradacji ekosystemów. Niestety w podsumowaniu znalazło się stwierdzenie, że UE w chwili obecnej nie jest w stanie osiągnąć swojego głównego celu na rok 2020. Takie podsumowanie polskiej Prezydencji w Unii Europejskiej jest o tyle przykre, że ochrona różnorodności biologicznej miała być jednym z czterech priorytetów tej Prezydencji.

Obszary „siedliskowe” w Polsce:

Perspektywicznie dużą wagę dla kształtu sieci Natura 2000 w Polsce ma rozpoczęcie w czerwcu 2011 r. przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska konsultacji społecznych kolejnych projektowanych obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty Natura 2000, które zaproponowano zgodnie z ustaleniami podjętymi na seminarium biogeograficznym zorganizowanym przez Komisję Europejską w marcu 2010 r. Wyniki oceny kompletności sieci Natura 2000 na terenie Polski, przeprowadzonej przez Komisję Europejską, wskazały bowiem na konieczność jej uzupełnienia, poprzez utworzenie nowych lub powiększenie już istniejących obszarów, dla kilkunastu gatunków roślin, zwierząt oraz siedlisk przyrodniczych.

W celu wywiązania się z tych zobowiązań Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, po przeprowadzeniu odpowiednich analiz, przedstawiła do konsultacji 19 nowych obszarów „siedliskowych” oraz propozycję zmian powierzchni w odniesieniu do 37 obszarów wcześniej już zatwierdzonych – propozycje te częściowo pokrywały się z *Shadow List* 2010. Duża część z tych obszarów była już jednak konsultowana w roku 2009 i 2010, ale decyzje w odniesieniu do nich nie zostały podjęte. W stosunku do dziewięciu obszarów zaproponowano istotne powiększenia ich zasięgu, a w pozostałych przypadkach jedynie drobne korekty granic wynikające z uszczegółowienia ich przebiegu lub ze zmian rozgraniczenia pomiędzy sąsiadującymi obszarami.

Termin przekazania Komisji Europejskiej przez Polskę uzupełnień sieci obszarów „siedliskowych” ustalony został podczas seminarium biogeograficznego w marcu 2010 r. na 1 października 2011 r. (1. dzień października danego roku jest terminem, do którego Komisja Europejska przyjmuje zmiany w bazach danych państw członkowskich nt. obszarów Natura 2000, na podstawie których przygotowywane są decyzje Komisji wydawane w ostatnim kwartale roku następnego). Do chwili obecnej (początek marca 2012 r.) nie ma jednak informacji ani o wynikach tych konsultacji, ani o tym, czy Polska wywiązała się z tego zobowiązania i przesłania do Komisji Europejskiej wniosek o zatwierdzenie listy kolejnych nowych obszarów i proponowanych zmian w odniesieniu do pewnej liczby obszarów już wcześniej zatwierdzonych. Z nieoficjalnych informacji wynika, że ze względu na potrzebę dodatkowych badań i analiz Polska wynegocjowała przesunięcie o rok terminu zgłoszenia propozycji nowych obszarów „siedliskowych” – do 1 października 2012 r.

Porównanie propozycji GDOŚ z czerwca 2011 r. z propozycjami niezależnych przyrodników w ramach *Shadow List* 2010 pokazuje, że propozycja ta nie wypełnia wszystkich zobowiązań z ww. seminarium biogeograficznego. Pozostaje jeszcze kilkanaście obszarów, które powinny zostać

zaproponowane do powołania, trzeba też będzie jeszcze w kilku przypadkach dokonać powiększeń już istniejących obszarów. Przesunięcie jednak ww. terminu daje szansę na przygotowanie znacząco uzupełnionej propozycji rozszerzenia sieci Natura 2000 w Polsce – takiej, która w pełni byłaby już zgodna z wymogami zapisanymi w Dyrektywie „siedliskowej”.

Istotnym wydarzeniem dla sieci Natura 2000 w Polsce w zakresie obszarów „siedliskowych” w analizowanym okresie było także podjęcie przez Komisję Europejską 17 listopada 2011 r. kolejnej decyzji w sprawie powołania nowych obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty. W wyniku tej decyzji nie powołano na terenie Polski nowych obszarów. Komisja poprzez nowelizację wcześniejszych swoich decyzji dokonała jedynie pewnych korekt danych dotyczących niektórych obszarów Natura 2000 wcześniej już wyznaczonych na terenie Polski. Decyzja Komisji dotyczyła propozycji Rządu polskiego przesłanych do Brukseli w 2010 r. W polskiej części sieci Natura 2000 odnotowaliśmy w wyniku tej decyzji następujące zmiany: trzy obszary zostały znacznie zmniejszone, jeden obszar został znacznie powiększony, ośmiu obszarom dokonano bardzo drobnych korekt powierzchni, a ponadto jeden obszar zmienił nazwę i za razem kategorię (z PLC na PLH), co oznacza, że obszary ptasi i siedliskowy nie obejmują już obecnie dokładnie tego samego terenu.

Decyzja ta nie wpłynęła więc na liczbę obszarów „siedliskowych” w Polsce – nadal są więc 823 oficjalnie zatwierdzone tego typu obszary – 778 obszarów z regionu biogeograficznego kontynentalnego i 45 z regionu biogeograficznego alpejskiego. Siedem z tych obszarów ma jednocześnie status obszarów „ptasich”.

Obszary „ptasie” w Polsce:

W zakresie obszarów „ptasich” w analizowanym okresie nie zaszły w Polsce zasadnicze zmiany. Ostatnia oficjalna decyzja to rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony (OSO) ptaków, w drodze którego wyznaczono trzy nowe OSO oraz powiększono jeden istniejący OSO i dokonano zmian w zasięgu kilku obszarów – informację tą podano już w poprzednim raporcie.

W efekcie wejścia w życie powyższego Rozporządzenia obecnie w Polsce są 144 oficjalnie zatwierdzone obszary „ptasie”. Trzy z tych obszarów to obszary morskie. Natomiast siedem obszarów „ptasich” ma jednocześnie status obszarów „siedliskowych”.

1 marca 2012 r. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska ogłosiła rozpoczęcie konsultacji propozycji powołania jednego nowego obszaru specjalnej ochrony ptaków – proponowany obszar Doliny Przysowy i Studwi znajduje się na terenie Równiny Kutnowskiej. Ewentualne powołanie tego obszaru nie zakończy jednak jeszcze procesu powoływania obszarów „ptasich” w Polsce.

Tak jak podano w poprzednim raporcie Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP), organizacja wyznaczająca w Polsce obszary ważne dla ochrony ptaków (jako partner światowej federacji BirdLife International), wysłało na początku grudnia 2010 r. oficjalne pismo do Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska wskazujące na potrzebę rozszerzenia listy obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 w Polsce. Podstawą tego stanowiska było opublikowanie w maju 2010 r. najnowszej publikacji dotyczącej ostoi ptaków (IBA) w Polsce, w której OTOP wskazuje 174 obszary spełniające międzynarodowe kryteria wyznaczania ostoi ptaków (IBA). Spośród 34 nowych ostoi ujętych w tym wykazie (w stosunku do podobnego inwentarza z 2004 r.) 29 wymaga jeszcze (wg stanu na początek marca 2012 r.) oficjalnego zatwierdzenia rozporządzeniem i tym samym włączenia do sieci Natura 2000. Wśród tych 29 obszarów zaproponowano jeszcze jeden obszar morski – Wschodnie wody przygraniczne – obejmujący fragment wschodniej części Zatoki Gdańskiej przylegający do Mierzei Wiślanej.

Zmiany w zakresie sieci Natura 2000 w całej UE:

W ciągu ostatniego roku zmiany w zasięgu sieci Natura 2000 zachodziły nie tylko w Polsce, ale też w wielu innych państwach UE. Listy obszarów Natura 2000 były poszerzane.

Lista obszarów „siedliskowych” w ciągu omawianego okresu została jeden raz rozszerzona. W dniu 21 listopada 2011 r. Komisja Europejska ogłosiła swą decyzję o powołaniu 166 nowych obszarów Natura 2000 o łącznej powierzchni równej prawie 18 800 km². Ponad 90% dodanych wówczas do sieci terenów to obszary morskie (17 000 km²), głównie w Wielkiej Brytanii, lecz także we Francji, Belgii, Grecji, na Cyprze i we Włoszech. Wiele nowych obszarów dodano również na terenie Węgier i Litwy. Natomiast w odniesieniu do wielu innych krajów (Austria, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Luxemburg, Niemcy, Polska i Szwecja) dokonano jedynie niewielkich zmian, o charakterze drobnych uzupełnień i korekt. To najnowsze rozszerzenie sieci (poprzednie miało miejsce w styczniu 2011 r.) dotyczyło piętnastu państw członkowskich oraz sześciu lądowych regionów biogeograficznych (alpejski, atlantycki, borealny, kontynentalny, śródziemnomorski i panoński), z dziewięciu wyznaczonych na obszarze UE oraz wielu biogeograficznych regionów morskich. Jego efektem było zwiększenie dotychczasowego zasięgu obszarów „siedliskowych” na terenie Unii Europejskiej o ok. 2.6 % (do 585 688 km² pow. lądowej i 166 732 km² pow. mórza), a ich liczby do 22 760.

Komisja ogłosiła, iż ta decyzja z 21 listopada 2011 r. stanowi ważny krok w kierunku zakończenia tworzenia sieci Natura 2000 na terenie UE, co było planowane do końca 2012 r., ale ze względu na opóźnienia w Polsce i kilku jeszcze innych krajach zakończenie to przesunie się co najmniej o rok. Gdy to się stanie, wypełnione zostanie jedno z kluczowych zobowiązań, jakie Wspólnota przyjęła na siebie w ramach strategii UE w zakresie ochrony różnorodności biologicznej, zobowiązanie potwierdzone w nowej wersji tej strategii przyjętej w czerwcu 2011 roku.

Ostatnie dostępne dane nt. liczby i zasięgu obszarów „ptasich” na terenie Unii Europejskiej Komisja Europejska opublikowała w styczniu 2012 r. w ramach tzw. Barometru Natury 2000 i dotyczą one aktualizacji dokonanej w sierpniu 2011 r. Komisja nie uwzględniła jednak w ramach tej aktualizacji wszystkich zmian, jakie zaszły w tym zakresie od poprzedniego Barometru (ogłaszane są na ogół dwa razy do roku), np. w odniesieniu do Polski nieuwzględnione zostały w nim zmiany dokonane w lutym 2011 r., gdy mocą Rozporządzenia Ministra Środowiska powołano w Polsce kilka nowych obszarów. Wg danych z ostatniego Barometru ani liczba obszarów „ptasich”, ani ich powierzchnia nie zmieniła się od stycznia 2011 r. i wynosiła: 5 347 obszarów, w tym 566 obszarów morskich. Zajmują one 517 340 km² powierzchni lądowej i 110 220 km² powierzchni mórza. Dane dotyczące obszarów „ptasich” obrazujące stan ich powoływania przez państwa członkowskie na przełomie 2011 i 2012 r. dostępne będą zapewne dopiero w czerwcu 2012 r., kiedy Komisja ogłosi kolejny Barometr Natury 2000.

Cała sieć Natura 2000 obejmuje teraz prawie 18% obszarów lądowych UE (to blisko 753 tys. km²) i ponad 215 tys. km² obszarów morskich otaczających kraje członkowskie. Łącznie jest to ponad 26 tys. obszarów Natura 2000.

Choć Komisja zapowiada zakończenie tworzenia sieci Natura 2000 już wkrótce, to trzeba zdawać sobie sprawę z tego, że zakończenie to dotyczyć będzie jedynie utworzenia generalnego kształtu tej sieci. Nie oznacza to natomiast, że nie będą w jej składzie i zasięgu dokonywane już żadne zmiany w przyszłości – gdy zachodzić będą uzasadnione okoliczności (przede wszystkim nowe dane naukowe o istnieniu lub zaniku występowania określonych walorów przyrodniczych), to do sieci będą jeszcze dodawane co jakiś czas nowe obszary lub niektóre obszary będą odwoływane oraz dokonywane będą różne korekty danych, tak jak to się stało w listopadzie 2011 r. w odniesieniu do niektórych obszarów z terenu Polski.

III. Przewidywany dalszy ciąg zdarzeń związanych z budową sieci Natura 2000 w Polsce i w Unii Europejskiej

Jak to wykazano w poprzednim rozdziale, proces tworzenia sieci Natura 2000 w Polsce nie został jeszcze zakończony, choć zasadnicze zręby tej sieci już są.

Obszary „siedliskowe” uzgodnione podczas specjalnego (dodatkowego)⁸ seminarium biogeograficznego dla Polski oraz podczas biogeograficznego seminarium bałtyckiego (oba miały miejsce w roku 2010), z których część była konsultowana w 2010 r. i w 2011 r., powinny po weryfikacji zostać przesłane do Komisji Europejskiej. Ponieważ termin tego przekazania do KE został dla Polski przesunięty, to zgłoszenia tego należy się spodziewać przed 1 października 2012 r. Ponieważ decyzje w sprawie zatwierdzania obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty KE podejmuje na ogół dopiero po około roku od zgłoszenia, tak więc nie można spodziewać się kolejnej decyzji KE wcześniej niż na przełomie 2013 i 2014 r. Przekazana do konsultacji w czerwcu ubiegłego roku lista nowych projektowanych obszarów „siedliskowych” nie spełnia jednak jeszcze wszystkich wymogów KE z seminariów biogeograficznych – konieczne więc będzie przygotowanie przez GDOŚ kolejnej/kolejnych (?) propozycji i poddanie jej/ich (?) konsultacjom społecznym.

Odnosnie obszarów „ptasich” należy się spodziewać, iż przedstawione przez OTOP nowe ostoje ptaków zostaną zweryfikowane przez ekspertów rządowych i w tym lub w przyszłym roku wszystkie lub większość z nich zostanie oficjalnie zaakceptowana. W przeciwnym przypadku, Polska narazi się na upomnienia ze strony Komisji Europejskiej, która wiedząc o nowym inwentarzu ostoi ptasich, przygotowanym przez organizację partnerską dużej światowej federacji miłośników ptaków (BirdLife International), będzie się o te obszary na pewno upominać.

Trzeba też zdawać sobie sprawę z tego, że zmiany w zasięgu sieci Natura 2000 będą zachodziły niezależnie od głównego procesu związanego z tworzeniem sieci. W związku z realizacją różnych inwestycji – tak w Polsce, jak i w innych krajach UE – zachodzić będzie niekiedy potrzeba rezygnacji z ochrony w obrębie wyznaczonych już wcześniej obszarów. W ramach tzw. kompensacji przyrodniczej proponowane może być m.in. obejmowanie ochroną tych samych gatunków czy typów siedlisk przyrodniczych w innych miejscach poprzez ustanowienie nowych obszarów Natura 2000. Mogą być wówczas wykorzystywane niektóre z wcześniejszych propozycji dotychczas niezaakceptowanych oficjalnie i niewłączonych do sieci.

Istotny wpływ na proces przygotowywania informacji o obszarach Natura 2000, które są przekazywane do Komisji Europejskiej będzie miała decyzja Komisji Europejskiej z 11 lipca 2011 r. wprowadzająca nowy format Standardowego Formularza Danych (SDF) dla obszarów Natura 2000, jaki ma być stosowany do przekazywania danych o obszarach. Do końca września 2012 r. państwa członkowskie UE mają za zadanie przetransferować i uzupełnić swoje dane o obszarach Natura 2000 (wg nowego SDF należy podawać więcej informacji) do nowego formatu, a wszelkie nowo zgłaszane obszary i aktualizacje w odniesieniu do wcześniej już zatwierdzonych obszarów zgłaszane mają być już w nowym formacie.

Jak widać zmiany w sieci Natura 2000 będą jeszcze nadal zachodziły w najbliższych latach. Tak więc w dalszym ciągu konieczne będzie monitorowanie tego procesu oraz sukcesywne aktualizowanie i uzupełnianie danych o obszarach Natura 2000 zamieszczonych na portalu InE „Natura 2000 a turystyka”.

⁸ Seminaria biogeograficzne dotyczące obszarów „siedliskowych” były na ogół organizowane przez Komisję Europejską nie dla pojedynczych państw, ale dla grup państw nt. ich propozycji obszarów w obrębie określonego – jednego z dziewięciu – obszarów biogeograficznych. Ponieważ polskie propozycje zostały bardzo negatywnie ocenione zdecydowano, iż zorganizowane zostanie dodatkowe seminarium specjalnie tylko dla Polski gdy przedstawi ona następną propozycję listy obszarów „siedliskowych”.

IV. Funkcjonowanie sieci Natura 2000 w Polsce – różne inicjatywy i projekty

Konsekwencją uznania przez Komisję Europejską na początku 2011 r., iż sieć Natura 2000 została na obszarze UE już w zasadniczym stopniu wyznaczona, było przeniesienie głównego ciężaru w zakresie informacji i działań na zagadnienia dotyczące zarządzania siecią Natura 2000. Widać to wyraźnie w przekazach do państw członkowskich ze strony Komisji (zamieszczanych np. w czasopiśmie Komisji „Newsletter Natura 2000”, czy w publikacjach), a także w działaniach instytucji zarządzających siecią w krajach członkowskich – w tym w Polsce – oraz w działaniach organizacji pozarządowych.

Najważniejsze dla prawidłowego funkcjonowania sieci Natura 2000 jest przygotowywanie planów, które będą podstawą monitoringu stanu gatunków i siedlisk, dla ochrony których ustanowiono poszczególne obszary, działań ochronnych i zarządzania tymi obszarami. W przypadku Polski mamy dwa rodzaje takich planów: plany zadań ochronnych (muszą być wykonane dla wszystkich obszarów Natura 2000 w ciągu sześciu lat od ich formalnego powołania) oraz plany ochrony (będą opracowywane dla wybranych obszarów Natura 2000 lub określonych części tych obszarów).

Tak jak już podawano w poprzednim raporcie, realizacja dużego projektu pt. „Opracowanie planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 na obszarze Polski” przygotowanego przez Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska (GDOŚ), rozpoczęła się na początku grudnia 2009 r. Miał on na celu stworzenie do końca 2013 r. dokumentacji dla planów zadań ochronnych dla 406 obszarów Natura 2000 na terenie całej Polski (ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego poprzez Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko). Ostatnie informacje GDOŚ wskazują, że nie wszystkie te plany zostaną wykonane do końca 2013 r. – mówi się obecnie, że przynajmniej 370 takich planów powinno być jednak wykonanych w tym terminie.

Projekt, który jest realizowany we współpracy ze wszystkimi 16 regionalnymi dyrekcjami ochrony środowiska (RDOŚ) oraz z siedmioma parkami narodowymi jest trudnym projektem. Plany przygotowywane są w ramach bardzo uspołecznionej procedury – w odniesieniu do większości tych planów organizowane jest po kilka (na ogół po trzy, ale przy bardzo dużych obszarach więcej) spotkań informacyjno-konsultacyjnych w formule warsztatowej, w których poza zespołami wykonującymi plany i przedstawicielami właściwych RDOŚ, udział biorą m.in. przedstawiciele lokalnych władz samorządowych, podmiotów prowadzących działalność na terenie obszaru Natura 2000, organizacji pozarządowych oraz zainteresowani mieszkańcy.

Plany zadań ochronnych wykonywane są nie tylko w ramach tego ww. projektu – część z nich wykonywana jest na podstawie indywidualnych inicjatyw RDOŚ-ów, z ich własnych środków budżetowych.

Wiele tych planów jest już mocno zaawansowanych, inne dopiero są zamawiane lub oczekują w kolejce na uruchomienie procedur przetargowych w tym celu. Jednak jak dotąd (początek marca 2012 r.) nie ma ze strony GDOŚ i RDOŚ-ów kolejnych informacji o zatwierdzaniu tych planów – w dalszym ciągu jedynym zatwierdzonym planem zadań ochronnych jest plan dla obszaru „siedliskowego” Murawy w Haćkach⁹ w województwie podlaskim. Na stronach internetowych RDOŚ-ów można obejrzeć wiele informacji o prowadzonych pracach w tym zakresie, w tym o organizowanych spotkaniach konsultacyjnych.

⁹ Zarządzenie Nr 36/10 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 20 grudnia 2010r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Murawy w Haćkach (PLH200015).

Innym wymaganym prawem zadaniem instytucji odpowiedzialnych za obszary Natura 2000 jest znakowanie w terenie tablicami urzędowymi obszarów Natura 2000. W wielu województwach regionalne dyrekcje ochrony środowiska uruchomiły takie prace i wiele obszarów ma już takie tablice – można je zobaczyć w terenie. Są to czerwone tablice z godłem, nazwą obszaru oraz z jego kodem literowo-liczbowym wskazującym na rodzaj obszaru i jego kolejny numer w określonym województwie. Stawiane są one we współpracy z nadleśnictwami, zarządami dróg, samorządami lokalnymi i innymi instytucjami.

W zależności od wielkości obszaru stawia się od kilku do kilkudziesięciu takich tablic. Np. w województwie mazowieckim ustawiono już sześć tablic na obszarze Wydmy Lucynowsko-Mostowieckie (informacja z listopada 2011 r.), a na sześciu kolejnych obszarach Natura 2000 planowane jest zainstalowanie 117 tablic – Dolina Wkry i Mławki (15 szt.), Ostoja Nadliwiecka (49 szt.), Aleja Pachnicowa (2 szt.), Pakosław (5 szt.), Dolina Zwolenki (10 szt.), Puszcza Biała (36 szt.). Biorąc pod uwagę, że na terenie województwa mazowieckiego położone są 74 obszary Natura 2000 (14 obszarów specjalnej ochrony ptaków, 59 obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty – specjalnych obszarów ochrony siedlisk) oraz Park Narodowy Puszcza Kampinoska, który jest zarówno obszarem „ptasim” jak i obszarem „siedliskowym”, to można sobie wyobrazić, że koszty tych prac są znaczące i że te prace będą trwały długo w tym regionie, a tym bardziej w całym kraju.

Poza urzędowymi tablicami na niektórych obszarach stawiane są dodatkowo tablice edukacyjno-informacyjne o gatunkach i siedliskach chronionych na obszarach Natura 2000, podobne do tych, które były dotychczas stawiane przy przyrodniczych ścieżkach edukacyjnych. Np. w województwie lubelskim stawianie takich tablic na sześciu obszarach było jednym ze zrealizowanych w 2011 r. zadań w ramach prac związanych z organizacją ruchu turystycznego na obszarach Natura 2000, prowadzonych w tym województwie w ramach projektu „Ochrona muraw kserotermicznych w Polsce – teoria i praktyka”, dofinansowanego ze środków instrumentu finansowego Komisji Europejskiej LIFE+ i Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

W celu upowszechniania wiedzy nt. sieci Natura 2000 w różnych środowiskach Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska uruchomiła kilka dużych projektów informacyjno-edukacyjnych (informacje nt. tych projektów oraz realizowanych w ich ramach zadań dostępne są na stronie: http://www.gdos.gov.pl/ProjectCategories/viewNews/2/Projekty_krajowe). Projekty te realizowane są z wykorzystaniem środków z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, a więc ze środków polityki spójności UE. Obecnie realizowane są następujące projekty:

- „Sieć Natura 2000 drogą do rozwoju” – projekt adresowany do przedstawicieli samorządów gmin i powiatów oraz RDOŚ-ów, ma na celu przekazywanie wiedzy, przede wszystkim poprzez szkolenia na platformie e-learningowej, prezentacje dobrych przykładów, różnych materiałów edukacyjnych oraz poprzez udział przedstawicieli GDOŚ podczas kongresów regionów (w maju 2010 r. i w maju 2011 r.), podczas których prowadzili oni warsztaty edukacyjne lub panele dyskusyjne; w ramach tego projektu przygotowywana jest również aktualizacja i uzupełnienie strategii komunikacji społecznej na obszarach Natura 2000;
- „Natura i Gospodarka, podstawy dialogu” – projekt adresowany do biznesu (mikro, małych i średnich przedsiębiorców) oraz do instytucji i organizacji otoczenia biznesu, a w jego ramach zaplanowano m.in. przeprowadzenie badania świadomości przedsiębiorców w zakresie zrównoważonego rozwoju i sieci Natura 2000, a także poziomu wiedzy i usług świadczonych przez Instytucje Otoczenia Biznesu, szkolenia i warsztaty oraz tworzenie lokalnych Partnerstw Naturowych;

- „Złap Równowagę, Odkryj Naturę” – projekt ma na celu podniesienie poziomu wiedzy i świadomości ekologicznej w szczególności na temat Sieci Natura 2000, a adresowany jest głównie do studentów; zaplanowano w jego ramach m.in. również szkolenia e-learningowe, 30 obozów letnich dla studentów (w lecie 2011 r. wiele z nich się odbyło) oraz kilka dużych kampanii medialnych.

Ważnym przedsięwzięciem zrealizowanym przez GDOŚ, a wiążącym się również z siecią Natura 2000, było uruchomienie w październiku 2011 r. Geoserwisu Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (<http://geoserwis.gdos.gov.pl>), w którym udostępnia się do wyszukiwania, przeglądania, pobierania i przekształcania dane przestrzenne dotyczące obszarów chronionych, w tym m.in. parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody, obszarów Natura 2000 oraz obszarów chronionego krajobrazu. Czasopismo Geodeta przyznało Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska nagrodę *plus* w konkursie *Plusy i Minusy 2011* za zbudowanie systemu informacji przestrzennej na bazie wolnego i darmowego oprogramowania, przy okazji spełniając zapisy dyrektywy INSPIRE.

Dane przestrzenne o obszarach Natura 2000 (granice, na tle ewidencji gruntów oraz map topograficznych czy ortofotomap) są też nadal dostępne na Geoportalu, o którym pisano w poprzednim raporcie.

Nie tylko GDOŚ realizuje ważne projekty wspierające wdrażanie sieci Natura 2000 i zarządzanie nią, ale również na tym polu działają organizacje pozarządowe, przyczyniając się znacząco do upowszechniania wiedzy nt. sieci Natura 2000 i do zwiększania zrozumienia w społeczeństwie potrzeby ochrony ich walorów przyrodniczych. Przytoczę tu tylko kilka przykładów.

Przez dwa lata (2010-2011) Towarzystwo na rzecz Ziemi prowadziło dużą kampanię promującą sieć Natura 2000 pod hasłem „Natura się o(d)placa”. Projekt nastawiony był głównie na działania edukacyjne i informacyjne, a adresowano go do lokalnych władz i lokalnych społeczności 12 wybranych gmin (Bukowina Tatrzańska, Mszana Dolna, Aleksandrów Kujawski, Szczawnica, Kraków, Narewka, Dębowa Kłoda, Płaska, Iłów, Ciężkowice, Ińsko i Łądek Zdrój). Towarzystwo wspólnie z tymi gminami podejmowało działania na rzecz wykorzystania potencjału Natury 2000 dla promocji i rozwoju lokalnego. W ramach projektu powstała seria filmów (prezentowanych w Internecie na YouTube), materiały edukacyjne (foldery) i mapy interaktywne. Projekt realizowano ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej poprzez PO Infrastruktura i Środowisko.

Klub Przyrodników zorganizował serię warsztatów pod hasłem „Jak dbać o obszar Natura 2000 i o wody – w procesach planowania i na co dzień” – warsztaty dla przyrodników zaangażowanych w ochronę przyrody, w tym w opracowywanie planów ochrony, odbyły się w kwietniu i w grudniu 2011 r. w Ciężeniu nad Wartą oraz w lutym 2012 r. w Krakowie. Przedsięwzięcie to zostało zrealizowane w ramach projektu współfinansowanego przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Od października 2010 r. do końca 2011 r. przez Fundację Ekologiczną „Zielona Akcja” i przy współpracy z Fundacją EkoRozwoju realizowany był projekt „Liderzy Natury – ogólnopolska kampania promująca dobre praktyki ochrony obszarów Natura 2000”. Jako kluczową grupę odbiorców tego projektu wybrano działających na obszarach Natura 2000 liderów Lokalnych Grup Działania (LGD), Grup Partnerskich, przedstawicieli samorządów i organizacji pozarządowych, a głównym sposobem realizacji projektu było organizowanie intensywnych szkoleń dla tych liderów.

Instytut na rzecz Ekorozwoju realizując w latach 2010-2012 już czwarty projekt wokół portalu „Natura 2000 a turystyka” – „Szerokie wody Natury 2000” – znacznie poszerzył zasoby materiałów edukacyjnych na tym portalu, aktualizując też wcześniej zgromadzone tam materiały, a ponadto zorganizował kolejną serię szkoleń dla sektora turystycznego oraz przeprowadził dwie ogólnopolskie

serie badań socjologicznych świadomości ekologicznej w odniesieniu do Natury 2000 – młodzieży gimnazjalnej oraz turystów wypoczywających w wybranych regionach cennych przyrodniczo z obszarami Natura 2000. Tak jak i podczas poprzednich projektów przeprowadzony został również konkurs dla młodzieży gimnazjalnej pod hasłem „Obszar Natura 2000 skarbem regionu”, który cieszy się dużym zainteresowaniem wśród młodzieży. Projekt był realizowany dzięki dofinansowaniu udzielonego przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Wiele organizacji pozarządowych wspiera też wdrażanie sieci Natura 2000 i zarządzanie nią poprzez projekty nastawione na czynną ochronę lub rewaloryzację zasobów przyrodniczych obszarów Natura 2000 lub wybranych priorytetowych siedlisk i gatunków. W latach 2010-2011 większość tych projektów realizowana była ze środków funduszu Life+. Organizacje te to: Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Klub Przyrodników, Ptaki Polskie, Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Zachodniopomorskie Towarzystwo Przyrodnicze, Centrum Ochrony Mokradeł, Komitet Ochrony Orłów oraz Polskie Biuro Regionalnego Centrum Ekologicznego na Europę Środkową i Wschodnią.

V. Instytucje odpowiedzialne za obszary Natura 2000 w Polsce

Zasadniczy kształt struktury organizacyjnej związanej z zarządzaniem siecią Natura 2000 w naszym kraju ustalony został w końcu 2008 r. i od tego czasu nie uległ zmianie.

Instytucjami odpowiedzialnymi za powołanie obszarów Natura 2000 i funkcjonowanie sieci Natura 2000 są w Polsce przede wszystkim minister właściwy ds. środowiska oraz Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska (GDOŚ) kierujący Generalną Dyrekcją Ochrony Środowiska (od końca 2008 r. najważniejsza instytucja w sprawie sieci Natura 2000 w naszym kraju). Generalny Dyrektor oraz działający w każdym z 16 województw regionalni dyrektorzy ochrony środowiska kierujący regionalnymi dyrekcjami ochrony środowiska (RDOŚ), to oficjalne organy administracji powołane przede wszystkim do działań związanych z tworzeniem i ochroną obszarów Natura 2000 – działają od 15 listopada 2008 r. Bezpośredni nadzór nad większością obszarów Natura 2000 sprawują regionalni dyrektorzy ochrony środowiska. W odniesieniu do obszarów morskich nadzór ten sprawują dyrektorzy urzędów morskich, a w odniesieniu do parków narodowych – dyrektorzy tych parków. Zastępcy regionalnych dyrektorów ochrony środowiska pełnią funkcję regionalnych (wojewódzkich) konserwatorów przyrody i im właśnie podlegają główne sprawy związane z siecią Natura 2000 w regionach.

Duże znaczenie dla przyszłego stanu chronionych na obszarach Natura 2000 siedlisk przyrodniczych i gatunków ma też działalność instytucji zarządzających takimi zasobami środowiska jak wody (regionalne zarządy gospodarki wodnej, wojewódzkie zarządy melioracji wodnych i urzędów wodnych) i lasy (regionalne dyrekcje lasów państwowych). Od tego, jak w planach dotyczących zarządzania tymi zasobami przygotowywanych przez te instytucje (plany gospodarowania wodami w dorzeczach, plany zarządzania lasów) zostaną uwzględnione uwarunkowania wynikające z potrzeby ochrony walorów przyrodniczych obszarów Natura 2000 oraz od sposobu ich realizacji, zależeć będzie szansa na ochronę tych walorów.

VI. Materiały wykorzystane do przygotowania raportu

Raport został przygotowany na podstawie monitoringu wydarzeń związanych z tworzeniem i funkcjonowaniem sieci Natura 2000 prowadzonego stale od kilku lat w Instytucie na rzecz Ekorozwoju. Wykorzystywane były różnego typu informacje. Przede wszystkim dane i informacje, jakie można było uzyskać od przedstawicieli Ministerstwa Środowiska i Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska z ich wystąpień na konferencjach, z wywiadów prasowych i z kontaktów osobistych, a także informacje pozyskiwane z analizy dokumentów, komunikatów i opracowań oficjalnych tych instytucji oraz Komisji Europejskiej publikowanych na stronach internetowych, jak również z doniesień organizacji pozarządowych.

VII. Wykaz przydatnych źródeł informacji o Naturze 2000

Ogólnodostępnej wydawanej drukiem literatury na temat sieci Natura 2000 nadal nie jest wiele i na ogół wydawana jest w niskich nakładach. Na szczęście część pozycji drukowanych zamieszczana jest także w wersji elektronicznej w Internecie. Poniżej wymieniono najważniejsze pozycje literatury odnoszące się bezpośrednio do Natury 2000 oraz publikacje uwzględniające m.in. ten temat lub przydatne do zrozumienia problemów sieci Natura 2000.

Więcej informacji można znaleźć w Internecie. Poniżej zamieszczono więc również adresy, pod którymi dostępne są publikacje w wersjach elektronicznych oraz adresy portali i stron internetowych zawierających informacje o sieci Natura 2000, prowadzonych przez ważniejsze krajowe i zagraniczne instytucje oraz organizacje pozarządowe.

Publikacje wydane drukiem:

Dubel A., Jamontt-Skotis M., Królikowska K., Stefańska J., Banrowska A. *Skuteczne zarządzanie Obszarami Natura 2000*. Stowarzyszenie Centrum Rozwiązań Systemowych GS Kraków 2010

Cieśliński S., Czyżewska K., Fabiszewski J., *Czerwona lista porostów wymarłych i zagrożonych w Polsce*. Monografie Botaniczne nr 91, 2003.

Ekologia i ochrona środowiska. Wybrane zagadnienia. Red. Wnuk Z., Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010 (wyd. II rozszerzone)

Europejska sieć ekologiczna Natura 2000 i obszary chronionego krajobrazu – zasady funkcjonowania wielkopowierzchniowych obszarów chronionych. Publikacja pokonferencyjna. Stowarzyszenie Miłośników Suwalskiego Parku Krajobrazowego „Kraina Hańczy”, Suwalski Park Krajobrazowy i Starostwo powiatowe w Suwałkach, Suwałki-Turtul 2010.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 jako nowy element otoczenia polskiej wsi i rolnictwa. Bołtomiuk A. (red), Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2010.

Iddle E., I Bines T., *Planowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo. Przewodnik dla praktyków i ich szefów*. Klub Przyrodników, Świebodzin 2004.

Jak projektować i prowadzić działania informacyjno-konsultacyjne na obszarach Natura 2000? Grodzińska-Jurczak M. i Tarabuła-Fiertak M. (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.

- Jachnik A., Kupczyk P., Górska M., Pchałek M., *Interwencje ekologiczne w obronie ostoi Natura 2000. Praktyczny poradnik*. OTOP, Marki 2010.
- Kalinowska A., Artykuł 13. *W poszukiwaniu społecznego wsparcia w zarządzaniu Konwencją o różnorodności biologicznej. Polska praktyka na tle doświadczeń światowych*. Agencja Reklamowo-Wydawnicza Arkadiusz Grzegorzczak, Warszawa 2008.
- Kamieniecka J., Wójcik B. *Natura 2000 – ABC dla turystyki*. Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2010: <http://natura2000.org.pl/publikacje>
- Kamieniecka J., Wójcik B. i Sienkiewicz B. *Natura 2000 w edukacji szkolnej. Poradnik dla nauczycieli*. Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2007.
- Kistowski M., Pchałek M., *Natura 2000 w planowaniu przestrzennym – rola korytarzy ekologicznych*. Ministerstwo Środowiska i Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Warszawa 2009.
- Kmieciak M., *Funkcjonowanie prawa do informacji. Raport z monitoringu urzędów gmin leżących na obszarach Natura 2000 pod kątem prowadzenia w formie elektronicznej publicznego wykazu danych w dokumentach zawierających informacje o środowisku*. Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych, Kraków 2008.
- Kmieciak M., *Raport na temat funkcjonowania ustawy o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie*. Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych, Kraków 2008.
- Koncepcja krajowej sieci ekologicznej ECONET-POLSKA*. Liro A. (red.), IUCN Poland, Warszawa 1995.
- Krajowa strategia ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Programem działań*. Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2003: http://www.wwf.pl/informacje/publikacje/natura/strategia_roznorodnosc_biologiczna.pdf
- Młodzież a Natura 2000*. Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2011: <http://natura2000.org.pl/publikacje>
- Monitoring gatunków roślin. Przewodnik metodyczny*. Cz. I. Biblioteka monitoringu środowiska. GIOŚ, Warszawa 2010.
- Monitoring gatunków zwierząt. Przewodnik metodyczny*. Cz. I. Biblioteka monitoringu środowiska. GIOŚ, Warszawa 2010.
- Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny dotyczący gatunków chronionych Dyrektywy ptasiej*. Biblioteka monitoringu środowiska. GIOŚ, Warszawa 2009.
- Monitoring ptaków wodno-błotnych w okresie wędrówek. Poradnik metodyczny*. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Warszawa 2011.
- Monitoring siedlisk przyrodniczych. Przewodnik metodyczny*. Cz. I. Biblioteka monitoringu środowiska. GIOŚ, Warszawa 2010.
- Ochrona dziko żyjących zwierząt przy inwestycjach drogowych w Polsce*. Kurek R.T. (red.), Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Bystra 2007.
- Ochrona Środowiska 2011*. Informacje i opracowania statystyczne. GUS, Warszawa 2011.
- Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce*. Wilk Ł., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.), OTOP, Warszawa 2010.
- Ostoje roślinne w Polsce*. Mirek Z., Nickel A., Paul W., Wilk Ł. (red.), Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków 2005.
- Petit-Uzac V. (adaptacja do warunków polskich Pawlaczyk P.). *Planowanie ochrony obszarów Natura 2000 – przewodnik metodyczny*. Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2004.

- Polska Czerwona Księga Roślin*. Kaźmierczakowa R., Zarzycki K. (red.), Wyd. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków 2001.
- Polska Czerwona Księga Zwierząt. Bezkręgowce*. Głowaciński Z., Nowacki J. (red.), Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków 2004.
- Polska Czerwona Księga Zwierząt. Kręgowce*. Głowaciński Z. (red.), Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków 2001.
- Różnorodność biologiczna Polski. Drugi polski raport – 10 lat po Rio*. Andrzejewski R., Weigle A. (red.), Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska, Warszawa 2003.
- Strażnicy Natury 2000. Zapobieganie szkodom w praktyce*. Fundacja Ekorozwoju, Wrocław 2010.
- Symonides E., *Ochrona Przyrody*. Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007 (Wydanie II, 2008).
- Tworzenie lokalnych form ochrony przyrody. Materiały konferencyjne*, Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych, Kraków 2002.
- Unia Europejska dla zachowania różnorodności biologicznej polskich lasów. Studia i materiały CEPL*, R. 12, z. 2 (25), Rogów 2010.
- Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju gmin objętych siecią Natura 2000 w świetle badań empirycznych*. Bołtromiuk A. (red), Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2011.

Wydawnictwa elektroniczne:

- Biuletyn Komitetu Ochrony Przyrody PAN vol. 1/2010 Natura 2000:*
http://www.botany.pl/kop-pan/kop_biul.html
- Dubel A., Jamontt-Skotis M., Królikowska K., Stefańska J., Banrowska A. *Skuteczne zarządzanie Obszarami Natura 2000*. Stowarzyszenie Centrum Rozwiązań Systemowych GS Kraków 2010:
<http://www.natura2000.crs.org.pl/index.php?s=6>
- Natura 2000 a aktywność człowieka – 7 poradników międzysektorowych (Natura 2000 i społeczeństwo, Natura 2000 a gospodarka wodna, Natura 2000 i akwakultura, Natura 2000 w leśnictwie, Korzyści dla rolnictwa wynikające z gospodarowania na obszarach Natura 2000, Natura 2000 w ocenach oddziaływania przedsięwzięć na środowisko, Natura 2000 w planowaniu przestrzennym - rola korytarzy ekologicznych)*. Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2009:
http://www.gdos.gov.pl/Articles/view/1911/Natura_2000_a_aktywnosc_czlowieka
- Natura 2000 – Niezbędnik leśnika*. Klub Przyrodników, Świebodzin 2008:
http://www.kp.org.pl/oon2000/obiekty/niezbednik_lesnika.pdf
- Natura 2000 – Niezbędnik urzędnika*. Klub Przyrodników, Świebodzin 2008
http://www.kp.org.pl/oon2000/obiekty/niezbednik_urzednika.pdf
- Mrocza M., Nowicka-Kudłacz K., Okrański K., Ślusarczyk R., *Paragrafy dla przyrody. Poradnik strażników miejsc przyrodniczo cennych*. Stowarzyszenie Pracownia Wszystkich Istot, Bystra 2012:
<http://pracownia.org.pl/paragrafy-dla-przyrody-poradnik-straznikow>
- Opracowanie planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 – Projekt*. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, wersja z 5 lutego 2010:
http://www.kp.org.pl/pdf/poradniki/wytyczne_pzo_projekt_z_20100205_ver_wg_siwz_rdos_bialystok.pdf
- Pawlaczyk P., *Jak się troszczyć o obszar Natura 2000 w procesie sporządzania planu zadań ochronnych. Wskazówki dla przyrodników*. Klub Przyrodników, listopad 2010:
http://www.kp.org.pl/pdf/poradniki/jak_sie_troszczyc_o_obszar_n2000-pzo20100626.pdf

Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. 9 tomów (Siedliska morskie i przybrzeżne, nadmorskie i śródlądowe solniska i wydmy; Wody słodkie i torfowiska; Murawy, łąki, ziołorośla, wrzosowiska, zarośla; Ściany, piargi, rumowiska skalne i jaskinie; Lasy i bory; Gatunki zwierząt z wyjątkiem ptaków; Ptaki część 1; Ptaki część 2; Gatunki roślin).

Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2004:

<http://natura2000.gdos.gov.pl/natura2000/pl/poradnik.php>

Poradnik utrzymania i ochrony siedlisk oraz gatunków. Poradniki wykonane na zlecenie Ministerstwa Środowiska, 2004: <http://natura2000.gdos.gov.pl/natura2000/pl/poradnik.php>

Przewodniki metodyczne dla wybranych siedlisk przyrodniczych i gatunków [Biblioteka monitoringu środowiska]: <http://www.gios.gov.pl/siedliska/default.asp?nazwa=przewodniki&je=pl>

Stanaszek A., Tędziągolska M., *Świadomość ekologiczna turystów. Raport z badania.* Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2011: http://natura2000.org.pl/wp-content/uploads/2012/02/Raport_Swiadomosc_ekologiczna_turystow_fin.pdf

Where there is a will there is a way. Snapshot report of Natura 2000 management. Biodiversity and Nature. [Jeśli jest chęć to znajdzie się i sposób. Szybki raport nt. zarządzania siecią Natura 2000.

Różnorodność biologiczna i przyroda] European Environmental Bureau (EEB). Bruxelles 2011:

<http://www.eeb.org/EEB/?LinkServID=5CC039F5-5056-B741-DBFACCB777CA4E16&showMeta=0>

Wytyczne w sprawie ustanowienia sieci Natura 2000 w środowisku morskim. Zastosowanie dyrektyw siedliskowej i ptasiej. Komisja Europejska, Maj 2007:

<http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/marine>

Ważniejsze portale i strony internetowe związane z tematyką sieci Natura 2000:

Wymienione poniżej strony i portale prowadzone są przez krajowe i zagraniczne instytucje państwowe oraz organizacje pozarządowe.

Najważniejsze strony i portale polskie poświęcone Naturze 2000:

Oficjalna polska strona Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 (GDOŚ):

<http://natura2000.gdos.gov.pl/natura2000/>

Strona zawiera dane o oficjalnie uznanych obszarach Natura 2000.

Geoportal:

<http://geoportal.gov.pl/>

Oficjalny serwis map obszarów Natura 2000.

Geoserwis GDOŚ:

<http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

W serwisie udostępniane są dane przestrzenne (mapy) dotyczące obszarów chronionych, w tym obszarów Natura 2000

Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska:

http://www.gdos.gov.pl/Categories/view/202/Natura_2000

Serwis informacyjny GDOŚ nt. sieci Natura 2000.

Projekty Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska:

<http://www.gdos.gov.pl/projekty/>

Serwis informacyjny GDOŚ nt. projektów odnoszących się do Natury 2000

Natura 2000. Poczuj to:

<http://portalwiedzy.onet.pl/natura2000/>

Serwis informacyjny na portalu Onet.wiem – kampania informacyjna jednego z projektów GDOŚ.

Platforma edukacyjna „e-Natura2000”:

<http://e-natura2000.pl/>

Platforma edukacyjna Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska ze szkoleniami on-line dla samorządowców i studentów przygotowana w ramach projektu „Sieć Natura 2000 – drogą do rozwoju”.

Monitoring gatunków i siedlisk:

<http://www.gios.gov.pl/siedliska/>

Strona monitoringu gatunków (poza ptakami) i siedlisk przyrodniczych prowadzonego przez IOP PAN na zlecenie GIOŚ w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska ze szczególnym uwzględnieniem obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000.

Monitoring ptaków:

<http://monitoringptakow.gios.gov.pl/app/>

Strona monitoringu ptaków prowadzonego przez organizacje i instytucje ornitologiczne na zlecenie GIOŚ w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska ze szczególnym uwzględnieniem obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000.

Instytut Ochrony Przyrody PAN w Krakowie:

http://www.iop.krakow.pl/natura2000/pl_dokumenty.php

Dokumenty dotyczące tworzenia sieci Natura 2000. IOP prowadzi kluczową część prac koncepcyjnych i weryfikacyjnych nad projektem sieci obszarów Natura 2000 w Polsce.

Klub Przyrodników:

<http://www.kp.org.pl/n2k/index.html>

Strona zawierająca różne materiały informacyjne nt. sieci Natura 2000 oraz materiały z prac nad *Shadow List* obszarów Natura 2000 w Polsce (obszarów siedliskowych).

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP):

www.ostojeptakow.pl

Strona poświęcona ostojom ptaków i ich miejscu w sieci Natura 2000. OTOP jest wiodącą organizacją w sprawie wyznaczania w Polsce obszarów ptasich Natura 2000.

Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra”:

http://www.salamandra.org.pl/index.php?option=com_alphacontent&view=alphacontent&Itemid=175

Informacje i aktualności nt. sieci Natura 2000.

„Natura się o(d)pląca”:

<http://www.nso.info.pl/>

Strona projektu realizowanego przez Towarzystwo na rzecz Ziemi.

Obszary Natura 2000 na Dolnym Śląsku:

<http://www.natura2000.pl/>

Serwis powadzony przez Fundację EkoRozwoju z Wrocławia przedstawiający obszary Natura 2000 oraz związany z jej 2 projektami – Strażnicy Natury i Liderzy Natury służący do zgłaszania i gromadzenia informacji o naruszeniach obowiązujących przepisów, skutkujących pogorszeniem stanu siedlisk i populacji gatunków Natura 2000 lub ich zniszczeniem.

Natura 2000 w dolinie Odry:

<http://natura.odra.pl/>

Strona Atlasu Odry zawierająca materiały z polsko-czesko-niemieckiego projektu dotyczącego obszarów Natura 2000 w dolinie Odry.

Natura 2000 na Forum Przyroda:

<http://forum.przyroda.org/natura-2000-vf40.htm?sid=42bf0c3b6480ffd698fc4056113ba62f>
Forum dyskusyjne.

Wybrane strony i portale zagraniczne poświęcone Naturze 2000:

Oficjalna strona sieci Natura 2000 na portalu Komisji Europejskiej:

<http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/>

Oficjalna strona sieci Natura 2000 w Unii Europejskiej – podstawy prawne, materiały metodyczne i informacyjne.

European Topic Centre on Biological Diversity (w ramach sieci EIONET – porozumienia pomiędzy Europejską Agencją Środowiska (EEA) a krajami członkowskimi):

http://bd.eionet.europa.eu/activities/Natura_2000/index_html

Strona najważniejszej instytucji eksperckiej (przy EEA) prowadzącej zasadnicze analizy w zakresie tworzenia sieci Natura 2000.

Natura 2000 Viewer:

<http://natura2000.eea.europa.eu/#>

Oficjalny serwis przestrzenny obszarów Natura 2000 w UE, prowadzony przez Europejską Agencję Środowiska.

Life Programme:

<http://ec.europa.eu/environment/life/index.htm>

Strona Komisji Europejskiej poświęcona instrumentowi finansowemu Life oraz projektom realizowanym ze środków tego funduszu, z których wiele dotyczy obszarów Natura 2000 albo gatunków czy siedlisk przyrodniczych chronionych w ramach sieci Natura 2000.

BirdLife International:

http://www.birdlife.org/eu/EU_policy/Birds_Habitats_Directives/natura2000_intro.html

Strona poświęcona Naturze 2000 międzynarodowej organizacji, która wypracowała kryteria wyznaczania ostoi ptaków (IBA), uznawanych za obszary ptasie sieci Natura 2000.

Belgijski oficjalny serwis nt. Natury 2000:

http://www.biodiv.be/implementation/protected_areas/natura-2000-belgium

Francuski oficjalny portal Natura 2000:

<http://www.natura2000.fr/>

Litewski oficjalny serwis nt. Natury 2000:

<http://www.am.lt/VI/index.php#a/6802>

Oficjalny portal Natura 2000 Republiki Czech:

<http://www.nature.cz/natura2000-design3/hp.php>

Oficjalny serwis nt. Natury 2000 Republiki Federalnej Niemiec:

http://www.bmu.de/naturschutz_biologische_vielfalt/natura_2000/links/doc/2259.php

Słowacki portal Natura 2000:

<http://www.sopsr.sk/natura/>

Warszawa, marzec 2012 r.